

การสร้างสรรค์ภาพจิตรกรรมประเพณีจองพารา พิธีการลอยพระอุพคุต
ของชาวไทใหญ่ บ้านแม่ฮายหลวง อำเภอแม่ฮาย จังหวัดเชียงใหม่
Creation of Chong Para Tradition Painting a Upagupta's Floating
Ceremony of Mae Ai Luang Tai Ethnic Group, Mae Ai District,
Chiangmai Province

พระมหาจตุรงค์ จตุวโร (ร้อยกา)
พระอธิวัฒน์ ธรรมวัฒน์ศิริ , พูนชัย ปันธิยะ

Phramaha Jaturong Catuvaro (Roika)

Phra Athiwat Thammawatsiri, Phoonchai Punthiya

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Chiang Mai Campus

ลิปิกอร์ มาแก้ว

Lipikorn Makaew

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา

Rajamangala University of Technology Lanna

Corresponding Author, E-mail: Salaemaegae@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา ความสำคัญ คติความเชื่อ เรื่องพระอุพคุต 2) เพื่อศึกษาประเพณีการลอยจองพาราบูชาพระอุพคุตของชาวไทใหญ่บ้านแม่ฮายหลวง 3) เพื่อสร้างสรรค์งานจิตรกรรมประเพณีการลอยจองพาราบูชาพระอุพคุตของชาวไทใหญ่บ้านแม่ฮายหลวง อำเภอแม่ฮาย จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงสร้างสรรค์ศิลปะ

ผลการวิจัยพบว่า 1) พระอุพคุต เป็นพระภิกษุองค์สำคัญในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช และเป็นปฐมอาจารย์แห่งนิกายสรวาสติวาท จากประวัติความเป็นมาในเอกสารนำไปสู่ความเชื่อที่ก่อให้เกิดประเพณีไหว้พระอุพคุต 2) ประเพณีการลอยจองพาราบูชาพระอุพคุต เป็นประเพณีที่ชาวไทใหญ่ในเขตอำเภอแม่ฮาย และอำเภอใกล้เคียงที่นับถือพระพุทธศาสนายังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม ทำให้เกิดประเพณีไหว้พระอุพคุต โดยเป็นการนำไม้ไผ่และกระดาษมาสร้างจองหรือปราสาทจำลองเพื่อทำบุญถวายแก่พระอุพคุต และนำใส่แพไปลอย

แม่น้ำตามความเชื่อที่ว่าพระอุคุตอาศัยอยู่ใต้สะดือทะเล 3) การสร้างสรรค์ภาพจิตรกรรมไทย ประเพณีร่วมสมัย บนผ้าใบ ขนาด 100x200 เซนติเมตร จำนวน 3 ภาพ ได้แก่ (1) ภาพจิตรกรรม อดีตชาติพระอุคุต ที่ปรากฏในคัมภีร์พระธรรมเทศนา ฉบับล้านนา กล่าวถึงพระพุทธรองค์ ทรงพยากรณ์ไว้ว่า พระอุคุตจะเป็นผู้ทำพุทธกิจแทน หลังจากที่พระองค์ปรินิพพาน (2) ภาพ จิตรกรรมประวัติพระอุคุตตอนปราบ พญามาร (3) ภาพจิตรกรรมประเพณีการลอยจองพารา บุชาไหว้พระอุคุตของชาวไทยใหญ่บ้านแม่ฮายหลวง อำเภอแม่ฮาย จังหวัดเชียงใหม่

คำสำคัญ : พระอุคุต, จองพระอุคุต, ประเพณีการไหว้บูชาพระอุคุต, พิธีการลอยจอง พระอุคุต

Abstract

This research article has three objectives: 1) researching Upagupta Thera's background, significance, and beliefs; 2) investigating the Chong Para Tradition of Upagupta's Floating Ceremony; and 3) creating a painting depicting the Upagupta tradition. The qualitative research approach, which is based on research methodologies in the creative arts, was used to perform this study.

The result found that 1) Upagupta Thera, a well-known Buddhist monk who lived during King Ashoka the Great's reign. Based on historical reports, it appears that Upagupta Thera's devotion is a product of deeply held ideas. 2) The Shan people of Mae Ai District and the surrounding areas highly value the Chong Para tradition, which is connected to the floating ceremonial of Upagupta Thera. The Shan community, whose roots are in their profound Buddhist beliefs, has maintained this custom of paying tribute to Upagupta Thera by building Chong, or castle-like bamboo and paper buildings, to accrue merit and present it to Upagupta Thera. It is then put on a raft and taken on a symbolic river ride. The notion that Upagupta Thera lives under the sea's navel. 3) A series of contemporary traditional Thai paintings will be painted on canvases measuring 100 centimeters in height and 200 centimeters in width consisting of three paintings: (1) "A Life of Devotion: Upagupta Thera's Past Life" This artwork will show the Lanna rendition of a sermon telling the story of Upagupta Thera in his former existence. It would stress the Buddha's prophesy that Upagupta Thera will

serve as a safeguarding Buddhist teaching after the Buddha's passing. (2) "Triumph over Adversity: Upagupta Thera's Victory" The historical event when Upagupta Thera defeated Vasavarti Mara. (3) "Honoring Tradition: The Floating Chong Para Ceremony" The lively custom of floating Chong Para by the Shan people in Ban Mae Ai Luang in Mae Ai District, Chiang Mai Province, will be shown in this painting.

Keywords: Upagupta, Thera Chong Para, Tradition of Upagupta's, Floating Ceremony

บทนำ

พระอุปัคฺตเป็นพระอรหันต์เถระหลังพระพุทธกาล มีชื่อปรากฏตั้งแต่สมัยพระเจ้าอโศกมหาราช พระมหากษัตริย์พระองค์ที่ 3 ในราชวงศ์โมริยะหรือเมารยะ (พระมหานรินทร นรินโท, 2548: 12) พระเจ้าอโศกมหาราชเป็นผู้อุปถัมภ์การทำสังคายนาครั้งที่ 3 ณ อโศการาม มหาวิหาร เมืองปาฏลิบุตร (พระธรรมปิฎก (ประยุทธ ปยุตโต), 2540: 143) ประเทศอินเดีย เป็นเวลา 9 เดือน จึงสำเร็จ มีพระอรหันต์มาประชุม 1,000 รูป โดยมีพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระเป็นประธานสงฆ์ เมื่อทำสังคายนาครั้งที่ 3 เสร็จแล้ว พระโมคคัลลีบุตรติสสเถระ ขอพระบรมราชานุญาตจากพระเจ้าอโศกมหาราชให้ทรงอุปถัมภ์ ส่งพระสมณทูตให้นำพระพุทธศาสนาไปสั่งสอนยังประเทศและแคว้นแคว้นต่างๆ รวม 9 สาย คณะของพระโสณะและพระอุตตระมาเผยแผ่พระพุทธศาสนา ณ ดินแดนสุวรรณภูมิ พระพุทธศาสนาได้เข้ามาเผยแผ่ในประเทศไทย ลาว เขมร ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาจนกระทั่งปัจจุบัน

ภายหลังสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระสมณโคตมเสด็จดับขันธปรินิพพาน ประมาณ 218 ปี พระเจ้าอโศกมหาราชทรงมีพระราชศรัทธารับสั่งให้สร้างพระสถูปเจดีย์จำนวน 84,000 องค์ ในเมือง 84,000 ตำบลแล้ว ทรงมีพระราชดำริให้มิงงานมหรสพฉลองพระบรมสารีริกธาตุพร้อมกับพระสถูปเจดีย์เหล่านั้นพระเจ้าอโศกมหาราชได้อาราธนาพระสงฆ์ให้มาช่วยคุ้มครองรักษาความปลอดภัยในงาน หมู่พระสงฆ์ได้ให้ พระอรหันต์ 2 รูปไปนิมนต์พระอุปัคฺตมาช่วยคุ้มครองปกป้องรักษางาน ในครั้งนี้มีพญามารมาก่อวุ่นพระอุปัคฺตได้ปราบพญามารด้วยอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ พญามารได้พ่ายแพ้และนับถือพระพุทธศาสนาตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ประวัติพระอุปัคฺตมีปรากฏอยู่ในหนังสือต่างๆ คือ ประวัติพระอุปัคฺต ฉบับมหาวิงสะ (THE MAHAVAM-SA) หรือคัมภีร์ ที่ปัวงสะ (Geiger, Wilhelm, 1908: 45) ฝ่ายบาลีสันสกฤตเรียกชื่อว่า "อินทคุดต" พระอุปัคฺตฉบับพระปฐมสมโพธิกถา (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส, 2565: 478) ปริเฉทที่ 28 เรื่อง "มารพันธปริวรรต" อันเป็นพระนิพนธ์ในสมเด็จพระสมณเจ้า

กรมพระปรมาภิไธยชิโนรส เรียกชื่อว่า “พระอุปัชฌ์” และที่เรียกชื่อเหมือนกัน คือฉบับอโศกาทาน (สุลักษณ์ ศิวรักษ์, 2552: 61) อันเป็นคัมภีร์ของฝ่ายมหายานซึ่งแต่งเรื่องราวพุทธศตวรรษที่ 4 เรียกชื่อว่า “พระอุปัชฌ์” พระอุปัชฌ์ฉบับล้านนา (อภิชาติ ยอดสุวรรณ, 2534: 25) เรียกชื่อว่า “พระมหาอุปัชฌ์” และพระอุปัชฌ์ มีปรากฏอยู่ในคัมภีร์ธรรมไทยใหญ่ (ครูเจ้าปิ่นดีตะ, 2512: 131) ซึ่งเป็นวรรณกรรมไทใหญ่เรียกชื่อว่า “พระอุปัชฌ์” และที่เรียกชื่อเหมือนกัน คือฉบับโลกบัญญัติ (พระสัทธรรมโฆษเถระ ผู้รจนา, 2528: 123) อีกเล่มหนึ่ง ชื่อของพระอุปัชฌ์ได้รับการเผยแพร่มาพร้อมกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ไม่เพียงเท่านั้นยังพบในคัมภีร์อรรถกถาเถรวาทในตอนที่พระเจ้าอโศกให้สร้างอโศการามมหาวิหาร มีพระเถระนามว่า อินทคุตตเถระเป็นผู้คุมการก่อสร้าง ดูแลความเป็นระเบียบเรียบร้อย เพราะท่านเป็นพระเถระที่มีอิทธิฤทธิ์มาก พระอินทคุตตเถระนี้เชื่อว่าเป็นรูปเดียวกับพระอุปัชฌ์ จากความเชื่อที่ว่าพระอุปัชฌ์มีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ และการทำบุญตักบาตรกับพระอุปัชฌ์มีอานิสงส์มาก ผู้มีโอกาสทำบุญกับพระอุปัชฌ์ได้รับอานิสงส์ทันที จึงเป็นบ่อเกิดขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาชาวพุทธในประเทศไทยทั่วทุกภาค ต่างมีประเพณีวัฒนธรรมเกี่ยวเนื่องกับพระอุปัชฌ์เช่นเดียวกัน

อย่างไรก็ตามเอกสารโบราณข้างต้น ต่างเขียนขึ้นหลังจากที่พระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานไปแล้วไม่ต่ำกว่า 200-3000 ปี แม้คัมภีร์แต่ละเล่มนั้นจะกล่าวถึงประวัติพระอุปัชฌ์ที่แตกต่างกันออกไปตามคตินิยมของแต่ละนิกาย บางคัมภีร์เล่าย้อนกลับไปถึงอดีตชาติของพระอุปัชฌ์ บางคัมภีร์ให้ความสำคัญกับช่วงชีวิตวัยรุ่น บางคัมภีร์ให้ความสำคัญกับวัตรปฏิบัติทางจริยวัตรอันงดงามของพระอุปัชฌ์ และบางคัมภีร์ก็เน้นถึงเรื่องอิทธิฤทธิ์ แต่เรื่องที่คัมภีร์ทุกคัมภีร์กล่าวตรงกัน คือ เรื่องวัตรปฏิบัติ ปฏิบัติ และอิทธิฤทธิ์ของพระอุปัชฌ์ และเรื่องราวของพระอุปัชฌ์ในคัมภีร์อโศกาทานมีความชัดเจนที่สุด ปรากฏเรื่องราวตั้งแต่อดีตชาติไปจนถึงชาติปัจจุบัน การออกบวช จนกระทั่งพระเจ้าอโศกมหาราชทรงอาราธนาท่านให้เป็นผู้นำชม ให้คำอธิบายสังเวชนียสถานและสถูปเจดีย์ต่างๆ ในชมพูทวีป (สุลักษณ์ ศิวรักษ์, 2552: 61)

จากประวัติความเป็นมาในเอกสารโบราณนำไปสู่ความเชื่อที่ก่อให้เกิดประเพณีไหว้บูชาพระอุปัชฌ์ขึ้นมา โดยเชื่อว่าหากผู้ใดได้บูชาแล้ว จะอยู่เย็นเป็นสุข มีโชคลาภ ค้าขายร่ำรวย คุ้มครองภัยอันตรายต่างๆ และปราศจากโรคภัยไข้เจ็บได้ จึงได้จัดเป็นประเพณีบูชาไหว้พระอุปัชฌ์ขึ้น เป็นประจำทุกปี เพื่อเป็นการรักษาความศรัทธาของผู้ที่มีความเชื่อเรื่องอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์และความศรัทธาเลื่อมใสในบุญบารมีของพระอุปัชฌ์ และเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีบูชาไหว้พระอุปัชฌ์ อันจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม อาทิ ประเพณีบูชาไหว้พระอุปัชฌ์ในอำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่ ที่จัดขึ้นในวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 12 เหนือ ของทุกปี เป็นต้น (วัดแม่เมาะหลวง, 2555: 1)

ด้วยเหตุนี้ พระอุปัชฌาย์จึงมีความสำคัญต่อระบบความเชื่อของชาวไทใหญ่ในเขตอำเภอแม่ฮ่องสอน จังหวัดเชียงใหม่อย่างมาก ทั้งในด้านเอกสารโบราณ การสร้างรูปเคารพ รวมถึงประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ นำมาซึ่งความสนใจในการศึกษาเรื่องราวพระอุปัชฌาย์ของผู้ศึกษา

ชาวไทใหญ่ในเขตอำเภอแม่ฮ่องสอน และอำเภอใกล้เคียงส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา มาตั้งแต่บรรพบุรุษ และยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามไว้อย่างเหนียวแน่น จึงมีขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมเป็นแบบไทใหญ่ ซึ่งมีความเชื่อและนับถือในพระอุปัชฌาย์เป็นอย่างมาก โดยเชื่อว่าพระอุปัชฌาย์เป็นพระอรหันต์สาวกของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นผู้ที่มีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ สามารถเหาะเหินเดินอากาศได้ และอาศัยอยู่ในแม่น้ำมหาสมุทร พระอุปัชฌาย์ทั้งหมด 8 รูป ดับขันธปริณิพพานไปแล้ว 4 รูป ยังคงเหลืออยู่ในมหาสมุทร 4 รูป (ประเวช คำสวัสดิ์, 2548: 2) ซึ่งมีหลักสันนิษฐานที่สำคัญคือ “คัมภีร์ธรรมอักษรไทใหญ่เรื่องพระอุปัชฌาย์ 8 รูป” ที่เจ้ากาบเสือ เป็นผู้ประพันธ์ขึ้นมา มีเนื้อหาได้กล่าวถึงพระอุปัชฌาย์ว่า มีพระอุปัชฌาย์ 8 รูป มรณภาพแล้ว 4 รูป ศพอยู่ในถ้ำแต่ไม่เน่าไม่เปื่อย ชราภาพแต่ยังมีชีวิตอยู่ 4 รูป อยู่ในมหาสมุทรทั้งสี่ทิศ แต่ละรูปล้วนเป็นพระอรหันต์ทั้งสิ้น พระอุปัชฌาย์ที่ดับขันธไปแล้วได้แก่ รูปที่ 1 ชื่อว่าพระมหากัสสปะ มีศพอยู่ในถ้ำบนภูเขาเวปุระ อยู่ระหว่างภูเขา 3 ลูก รูปที่ 2 ชื่อว่า พระสุกะละกะ มีศพอยู่ในถ้ำบนภูเขาทุตะมา รูปที่ 3 ชื่อว่าพระธรรมะพะละกะ มีศพอยู่ในถ้ำบนภูเขาเมะกุละ ตั้งอยู่กลางป่าใหญ่ รูปที่ 4 ชื่อว่า พระสารเจยะกะ มีศพอยู่ในถ้ำบนภูเขาเวมิกะسه มีมือและเท้ายังอ่อนนุ่มเหมือนยังมีชีวิตอยู่ สำหรับ พระอุปัชฌาย์ที่มีชีวิตอยู่ได้แก่ รูปที่ 1 ชื่อว่า พระอุปัชฌาย์ อาศัยอยู่ในวัดในมหาสมุทรทางทิศใต้ รูปที่ 2 ชื่อว่า พระอนุรธา อาศัยอยู่ในวัดในมหาสมุทรทางทิศตะวันออก เมื่อท่านออกมารับประทานอาหารบิณฑบาต ผู้ที่มีศีลธรรมจักได้พบเห็น ส่วนผู้ที่ประพฤติชั่วไม่มีโอกาสได้พบเห็น รูปที่ 3 ชื่อว่า พระนารัททะ อาศัยอยู่ในวัดในมหาสมุทรทางด้านทิศเหนือ จะออกมารับบิณฑบาตในชมพูทวีป ในวันเพ็ญเดือน 11 และวันเพ็ญเดือน 4 ที่ตรงกับวันพุธ ผู้ที่มีศีลธรรมปฏิบัติดีปฏิบัติชอบเท่านั้นจักได้พบเห็น รูปที่ 4 ชื่อว่า พระธรรมสารกะ อาศัยอยู่ในวัดกลางมหาสมุทร จะเหาะมาทางอากาศเพื่อรับอาหารบิณฑบาตในชมพูทวีป หากผู้ใดมีโอกาสถวายอาหารบิณฑบาต แม้เพียงเล็กน้อยก็จักได้โชคลาภถึงขั้นเป็นเศรษฐี (เจ้ากาบเสือ, 2540: เอกสารอัดสำเนา) พระอุปัชฌาย์ไม่ได้ฝังไว้ในพระสงฆ์กลุ่มใด อยู่โดดเดี่ยว เจริญสมณธรรมเป็นประจำ เข้าฌานสมาบัติอยู่ในปราสาทแก้ววิมาน ท่ามกลางมหาสมุทรเป็นเวลา 7 วัน เมื่อออกจากฌานสมาบัติจะออกมาบิณฑบาตแต่เวลาเช้ามีด หากผู้ใดได้พบเห็นได้ทำบุญตักบาตร พระอุปัชฌาย์แล้วอธิฐานสิ่งใด ก็จะได้ประสบความสำเร็จตามความปรารถนาทุกประการ จากความเชื่อที่ว่าพระอุปัชฌาย์มีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์สามารถคุ้มครองรักษาความปลอดภัยในการจัดงานทำบุญใหญ่ ได้สำเร็จจุล่งไปด้วยดี ปราศจากอุปสรรคภัยอันตรายใดๆ ที่จะมารบกวน ดังนั้น เวลาจะมีงานทำบุญใหญ่ประจำปี จะมีการนิมนต์พระอุปัชฌาย์มาตั้งไว้สักการบูชาเพื่อขอให้ช่วยปกป้องรักษาคุ้มครอง

ป้องกันภัยต่างๆ ตลอดงาน

จากความเชื่อเรื่องพระอุปคุตดังกล่าวข้างต้น ทำให้เป็นบ่อเกิดจารีตวัฒนธรรม ประเพณีการไหว้บูชาพระอุปคุต ของชาวไทใหญ่บ้านแม่ฮาดหลวง อำเภอแม่ฮาด จังหวัดเชียงใหม่ เป็นจังหวัดที่อยู่ติดกับชาวแดนประเทศพม่า จึงได้รับเอาวัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มชนชาว ไทใหญ่ซึ่งอาศัยอยู่ตอนเหนือของประเทศไทย ที่มีตำนานความเชื่อความเป็นมาของพระอุปคุต อย่างละเอียด จึงได้จัดงานทำบุญบูชาคุณไหว้ พระอุปคุตตามความเชื่อ และมีการร่วมมือร่วมใจ กันสร้างต้นพระอุปคุต หรือจองพระอุปคุต พร้อมทั้งสาวกของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอีก 7 รูป ตามความเชื่อของชาวไทใหญ่ที่เชื่อกันว่าพระอุปคุตมี 8 รูป และทุกรูปล้วนเป็นพระอรหันต์ทั้ง สิ้น นี่จึงเป็นที่มาของการทำจองพระอุปคุต เพื่อใช้ในพิธีการลอยจองบูชาไหว้พระอุปคุต ของชาว ไทใหญ่บ้านแม่ฮาดหลวง ซึ่งจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี แต่ก่อนที่จะจัดงานประเพณีไหว้บูชาพระอุป คุต คณะศรัทธาบ้านแม่ฮาดหลวงทุกหลังคาเรือนจะร่วมกันทำจองพระอุปคุตหรือต้นพระอุปคุต ขึ้น อย่างน้อย 9 จอง เพื่อเป็นที่อยู่จำของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระสาวกทั้ง 8 รูป มี พระอุปคุต เป็นต้น หรือมากกว่า 9 จองก็ได้ เพราะทำเป็นพุทธานุชาตามกำลังแรงศรัทธาของเจ้า ภาวที่อยากทำบุญกับพระอุปคุต เมื่อทำจองพระอุปคุตหรือต้นพระอุปคุตเสร็จแล้ว ก็จะนำไป ถวายที่วัดแม่ฮาดหลวง เพื่อนำไปให้ประชาชนบ้านใกล้เคียงได้ทำบุญใส่บาตรพระอุป คุต หลังจากนั้นก็นำต้นพระอุปคุตมาสมโภชประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ตามความเชื่อ และจารีตประเพณีของชาวไทใหญ่บ้านแม่ฮาดหลวง มีการเทศน์ธรรมเรื่องพระอุปคุตมหาเถระ ใน เวลากลางวัน และมีการถวายข้าวหอมต่อหลวง (พระพุทธรูป) และถวายข้าวหอมต่อพระอุปคุต ในเวลาเช้าประมาณตี 5 และในช่วงเช้ามีการประกอบพิธีอาราธนาพระอุปคุตจากวัดแม่ฮาดหลวง ไปสู่ท่าแม่น้ำกก บ้านท่าตอน อำเภอแม่ฮาด จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อทำพิธีการลอยจองบูชาพระอุป คุต โดยการนำเอาจองพระอุปคุตผูกติดกับแพ ซึ่งทำมาจากไม้ไผ่ เพื่อนำไปลอยในแม่น้ำกก ให้ แม่น้ำช่วยเป็นสักขีพยานในการทำบุญ และเพื่อเป็นการบูชาคุณของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธ เจ้าพร้อมกับพระสาวกทั้งหลาย มีพระอุปคุต เป็นต้น ถึงแม้เรื่องราวของพระอุปคุตนี้ไม่ปรากฏ ในพระไตรปิฎก แต่ปรากฏในคัมภีร์ยุคหลัง คือ อโศกาวทาน และปฐมสมโพธิกถา พระอุปคุตนั้น เป็นพระอรหันต์ในนิภายสรวาสติวาทที่ยังไม่นิพนพาน ซึ่งทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า สอุปาทิเส สนิพนพาน คือ สิ้นกิเลสแล้วแต่ยังมีชีวิตอยู่ อาศัยอยู่ในมหาสมุทรเข้านิโรธสมบัติ พระอุปคุตนั้น ท่านมีเจตจำนงที่จะอยู่ดูแลปกป้องพระพุทธศาสนาจนกว่าจะครบกำหนด 5,000 ปี (พระวิญญู ธรรมวโร (ธนานภรณ์), วิโรจน์ วิชัย, พูนชัย ปันธิยะ, 2561: 346) ตามพุทธพยากรณ์ของสมเด็จพระ สัมมาสัมพุทธเจ้าที่ได้ตรัสไว้กับพระอานนท์และพุทธบริษัททั้งหลาย

ทั้งนี้การศึกษาเรื่องพระอุปัชฌาย์ส่วนใหญ่จะเน้นไปที่ประวัติ ความเป็นมาของพระอุปัชฌาย์ที่ปรากฏในคัมภีร์ต่างๆ รวมถึงประเพณีวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพระอุปัชฌาย์ การทำจงพระอุปัชฌาย์ที่ใช้ในพิธีกรรมการให้ว้บูชาพระอุปัชฌาย์ การแห่ การฉลองสมโภช และการนำจงที่ประดิษฐานพระอุปัชฌาย์มาจำลอง เพื่อนำไปลอยในแม่น้ำ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมประเพณีของชาวไทยใหญ่ที่อาศัยอยู่ในเขตอำเภอแม่ฮาดและอำเภอใกล้เคียง ที่นับถือศาสนาพุทธและเคารพเลื่อมใสกราบไหว้บูชาพระอุปัชฌาย์ ทำให้เกิดเป็นเอกลักษณ์เป็นอัตลักษณ์ประจำอำเภอแม่ฮาด จังหวัดเชียงใหม่ และเป็นประเพณีที่เป็นที่แรกและที่เดียวในประเทศไทยที่จัดงานประเพณีนี้ขึ้น จึงได้นำวัฒนธรรมประเพณีการให้ว้บูชาพระอุปัชฌาย์ มาเพื่อแพร่มีเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและประเพณีการลอยจงพระอุปัชฌาย์ การให้ว้บูชาพระอุปัชฌาย์ของชาวไทยใหญ่บ้านแม่ฮาดหลวง อำเภอแม่ฮาด จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งการศึกษานี้เกิดขึ้นจากการสังเคราะห์เนื้อหาในเอกสารและผลที่ได้จากการสำรวจ และเก็บรวบรวมข้อมูล ด้วยเหตุนี้ การศึกษาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของพระอุปัชฌาย์ ตลอดจนถึงประเพณีการลอยจงพระอุปัชฌาย์ การบูชาให้ว้พระอุปัชฌาย์แล้ว จะทำให้ทราบถึงเรื่องราวของพระอุปัชฌาย์ในแง่มุมต่างๆ ที่สำคัญและสามารถทำให้เกิดประโยชน์แก่วัด ชุมชน และคนรุ่นใหม่ที่มีความสนใจในเรื่องราวเกี่ยวกับพระอุปัชฌาย์และประเพณีการลอยจงบูชาให้ว้พระอุปัชฌาย์อีกด้วย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา ความสำคัญ คติความเชื่อ เรื่องพระอุปัชฌาย์
2. เพื่อศึกษาประเพณีการลอยจงพาราบูชาพระอุปัชฌาย์ของชาวไทยใหญ่บ้านแม่ฮาดหลวง
3. เพื่อสร้างสรรค์งานจิตรกรรมประเพณีการลอยจงพาราบูชาพระอุปัชฌาย์ของชาวไทยใหญ่บ้านแม่ฮาดหลวง อำเภอแม่ฮาด จังหวัดเชียงใหม่

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงสร้างสรรค์ศิลปะ มีเนื้อหาเกี่ยวกับ คติความเชื่อ และประเพณีเกี่ยวกับพระอุปัชฌาย์ พร้อมทั้งศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบจิตรกรรมเกี่ยวกับพระอุปัชฌาย์ที่ปรากฏในล้านนา ตลอดจนถึงนำผลที่ได้จากการสังเคราะห์ไปสร้างสรรค์ผลงานภาพจิตรกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระอุปัชฌาย์ในประเพณีให้ว้บูชาพระอุปัชฌาย์ ของชาวไทยใหญ่บ้านแม่ฮาดหลวง ตำบลแม่ฮาด อำเภอแม่ฮาด จังหวัดเชียงใหม่

1. ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย หนังสือ บทความ ที่เกี่ยวข้อง ที่ได้มีศึกษาไว้

แล้ว บทความวิจัยจากสื่อต่าง ๆ ที่เป็นปัจจุบันและเชื่อถือได้ ที่เกี่ยวข้อง โดยตรงกับข้อมูลการวิจัยและนำมาเรียบเรียงตามวัตถุประสงค์

2. ทำการวิเคราะห์ประวัติความเป็นมาของพระอุปัชฌาย์ และประเพณีการทำจงพระอุปัชฌาย์ เพื่อใช้ในพิธีกรรมการลอยจงพระอุปัชฌาย์ในประเพณีการไหว้บูชาพระอุปัชฌาย์ชาวไทใหญ่ อำเภอแม่ฮาด จังหวัดเชียงใหม่

เน้นการอนุรักษ์รักษาประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นและเขียนงานวิจัย พร้อมทั้งเสนอความคิดเห็นของผู้วิจัยโดยมุ่งให้ตอบสนองตามวัตถุประสงค์และปัญหาที่ต้องการทราบ

3. นำข้อมูลเสนออาจารย์ที่ปรึกษา ผู้เชี่ยวชาญ เพื่อขอคำชี้แนะ ในส่วนต่าง ๆ เพื่อนำกลับมาปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

4. แผนดำเนินงาน

การปฏิบัติงานตามโครงการวิจัย แบ่งขั้นตอนออกเป็น 2 ส่วน ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ส่วนที่ 1 ตารางการศึกษาพระอุปัชฌาย์ โดยศึกษาประวัติความสำคัญ คติความเชื่อ และประเพณีเกี่ยวกับพระอุปัชฌาย์ องค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบจิตรกรรมพระอุปัชฌาย์

แผนการดำเนินงาน	7 เดือน						
	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.
	65	65	65	65	66	66	66
1. ขั้นเตรียมการ							
- กำหนดปัญหา	/						
- การศึกษาข้อมูลภาคทฤษฎี	/	/					
- การศึกษาข้อมูลภาคปฏิบัติ	/	/					
2. ขั้นการออกแบบ							
- กำหนดรูปแบบ		/	/				
- ทฤษฎี/ปฏิบัติ			/				
- เขียนเค้าโครง				/	/		

3. ขั้นตอนดำเนินการ							
ขั้นตอนการเก็บข้อมูล	/						
- ขั้นตอนการค้นคว้าภาคสนาม	/					/	/
- ขั้นตอนการสัมภาษณ์	/					/	/
ขั้นตอนการจัดระเบียบข้อมูล							/
- ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล							/
4. ขั้นรวบรวมข้อมูล							/
5. สรุปผลการดำเนินงาน							/

ตารางที่ 2 ส่วนที่ 2 ตารางการสร้างสรรค์จิตรกรรมประเพณีจองพารา พิธีการลอยพระอุทิศของชาวไทใหญ่บ้านแม่ฮาดหลวง โดยสังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษา ประเพณีวัฒนธรรม พิธีกรรม และภาพจิตรกรรมฝาผนังที่เกี่ยวข้องกับพระอุทิศในล้านนา ในส่วนที่ 1 มาเป็นแรงบันดาลใจและแนวทางในการสร้างสรรค์

แผนการดำเนินงาน	7 เดือน			
	ม.ย. 66	พ . ค . - มิ.ย. 66	ก . ค . - ส.ค. 66	ก.ย.- ต.ค. 66
1. ขั้นเตรียมการ				
ขั้นตอนการกำหนดแนวทางในการสร้างสรรค์	/			
ขั้นตอนการรวบรวมข้อมูลกับทฤษฎี	/			
2. ขั้นการออกแบบ				
ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล	/			
ขั้นตอนการสรุปเป็นประเด็น เพื่อการสร้างสรรค์		/		
ขั้นตอนการกำหนดแนวความคิด		/		
3. ขั้นตอนดำเนินการ				
ขั้นตอนการปฏิบัติการสร้างสรรค์ผลงาน		/	/	/

กำหนด กระบวนการ, พื้นที่ในชุมชน, ห้องปฏิบัติงาน	/			
การสร้างภาพร่าง, การสร้างแบบจำลอง	/			
การสร้างผลงานจริง		/	/	/
- กำหนดรูปแบบ	/			
- กำหนดเทคนิควิธีการ	/			
- กำหนดวัสดุอุปกรณ์	/			
- กำหนดกระบวนการ	/			
- ขั้นตอนการติดตั้งผลงาน				/
ขั้นตอนการตรวจสอบความสมบูรณ์ของผลงาน				/
ขั้นตอนการวิเคราะห์ผลงาน				/
4. ขั้นรวบรวมข้อมูล	/	/	/	/
5. สรุปผลการดำเนินงาน				/
6. นำเสนอผลงานกลับสู่ชุมชน				/

5. สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

ผลการวิจัย

1. ประวัติความเป็นมา ความสำคัญ คติความเชื่อ เรื่องพระอุปัศ

พระอุปัศคือชื่อของพระอรหันต์รูปหนึ่งในพุทธศาสนา เรื่องราวของพระอุปัศปรากฏในรูปแบบตำนานที่มีความหลากหลาย และยังมีประเพณีและพิธีกรรมในท้องถิ่นต่างๆ ที่แสดงให้เห็นความเชื่อเกี่ยวกับพระอุปัศที่ดำรงอยู่ในสังคมไทยปัจจุบัน พระอุปัศเป็นพระอรหันตสาวกที่มีลักษณะเฉพาะและแตกต่างจากพระสาวกรูปอื่น กล่าวคือเรื่องราวของพระอุปัศไม่ปรากฏในพระไตรปิฎกบาลี กล่าวคือพระอุปัศไม่ได้เกิดร่วมสมัยพุทธกาล เรื่องราวของพระอุปัศปรากฏหลังสมัยพุทธกาล และไม่ปรากฏในพระไตรปิฎกบาลี ดังที่ปรากฏว่าใน พระไตรปิฎกฉบับหลวง เล่มที่ 26 เถรคาถา ซึ่งมีรายชื่อพระเถระ 264 รูป และ เล่มที่ 32-33 อปทาน ซึ่งมีรายชื่อพระเถระ 540 รูป แต่ไม่มีชื่อพระอุปัศ เช่นเดียวกับ พจนานุกรมชื่อเฉพาะในบาลี (Dictionary of Pali Proper Names) ทั้งเล่มที่ 1 และเล่มที่ 2 ก็ไม่ปรากฏชื่อพระอุปัศ (อภิชาติ ยอดสุวรรณ, 2534: 23)

เรื่องราวของพระอุปัคฺตที่เก่าแก่ปรากฏในตำนานทางพุทธศาสนาสายสันสกฤตและมีความเชื่อมโยงกับพระราชประวัติของพระเจ้าอโศกมหาราชกษัตริย์องค์ที่ 3 แห่งราชวงศ์เมารยะ ซึ่งครองราชประมาณช่วงพุทธศตวรรษที่ 3 คัมภีร์ อโศกาวทาน ซึ่งแต่งเป็นภาษาสันสกฤตได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างพระอุปัคฺตกับพระเจ้าอโศกมหาราชว่าพระอุปัคฺตเป็นพระเถระที่พระเจ้าอโศกมหาราชทรงเลื่อมใสศรัทธา พระอุปัคฺตเป็นผู้นำพระเจ้าอโศกเสด็จนมัสการปูชนียสถานในพุทธศาสนาและอธิบายประวัติสถานที่ต่างๆ (เสถียร โพธิ์นันทะ, 2544: 129) พระอุปัคฺตจึงเป็นพระสาวกที่เชื่อกันว่ามีชีวิตอยู่สมัยหลังพุทธกาล

คัมภีร์อโศกาวทาน ของอินเดียเป็นคัมภีร์ภาษาสันสกฤตซึ่งเรียบเรียงขึ้นประมาณต้นพุทธศตวรรษที่ 5 (สุลักษณ์ ศิวรักษ์, 2552: 123) คัมภีร์อโศกาวทาน เรียกพระอุปัคฺตว่า “อุปัคฺต” คัมภีร์นี้กล่าวถึงประวัติของ พระอุปัคฺตอย่างละเอียด ตั้งแต่กำเนิด ชีวิตก่อนออกบวช การออกบวช การแสดงเทศนาธรรม การเป็นอาจารย์ของพระอรหันต์ทั้งหลาย ณ อารามบนภูเขา การปราบมารที่มาขัดขวางการแสดงธรรมและการได้พบกับพระเจ้าอโศกมหาราช โดยเน้นบทบาทของพระอุปัคฺตในฐานะพระอรหันต์สาวกที่เป็นเลิศทางธรรมเทศนา และเป็นผู้ที่ได้รับการพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าว่าจะเป็นพระอนุพุทธเจ้า

เมื่อเรื่องพระอุปัคฺตแพร่กระจายมายังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พระอุปัคฺตกลับมีบทบาทที่แตกต่างไปจากตำนานเดิมของอินเดีย ดังที่ปรากฏในคัมภีร์โลกบัญญัติ คัมภีร์ปฐมสมโพธิกา และคัมภีร์มหาอุปัคฺต คัมภีร์เหล่านี้เรียกพระอุปัคฺตว่า “อุปัคฺต” “อุปัคฺตเถระ” หรือ “กีสนาคอุปัคฺต” เรื่องราวของพระอุปัคฺตที่แพร่หลายในประเทศพม่าและไทยกลายเป็นเรื่องของพระอรหันต์ผู้มีอิทธิฤทธิ์มาก พระอุปัคฺตเข้ามานมัสการบิณฑบาตอยู่ใต้มหาสมุทร และสามารถอัญเชิญพระอุปัคฺตขึ้นจากมหาสมุทรเพื่อมาป้องกันไม่ให้มารทำลายพิธีทางศาสนาได้ บทบาทของพระอุปัคฺตในตำนานของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จึงแตกต่างไปจากตำนานของอินเดีย

ชื่อของพระอุปัคฺตหมายถึง “ผู้คุ้มครองมั่นคง” มาจาก “อุปัคฺต” ในภาษาบาลี และตรงกับคำว่า “อุปัคฺต” ในภาษาสันสกฤต (พระประพันธ์ สุทนต์จิโต (กวางสิบสาม), 2548: 82) ส่วนในคัมภีร์ ปฐมสมโพธิกา เรียกท่านว่า “พระกีสนาคอุปัคฺตเถระ” “อุปัคฺตเถระ” และ “พระมหาเถระ” ซึ่งคำว่า “เถระ” เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงความมั่นคงในพระธรรมวินัย และจะเรียกพระภิกษุที่อยู่ในสมณเพศตั้งแต่ 10 พรรษาขึ้นไป ส่วน “กีสนาค” เป็นคำที่เรียกตามรูปร่างของท่านที่มีร่างกายชubbom เนื่องจาก “กีส” ในภาษาบาลีหมายถึง ผอม ส่วน “นาคอุปัคฺต” หมายถึงพระอุปัคฺตผู้ประเสริฐ (สุลักษณ์ ศิวรักษ์, 2552: 82)

ความเชื่อเกี่ยวกับพระอุปัคฺตในประเทศไทยดำรงอยู่อย่างเข้มข้นในกลุ่มคนไทยใหญ่ คนไทย ในภาคเหนือและภาคอีสาน ความเชื่อดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับพิธีกรรมต่างๆ ในท้อง

ถิ่น ความเชื่อเกี่ยวกับพระอุปคุตในกลุ่มคนไทใหญ่ปรากฏทั้งในวรรณกรรมไทใหญ่และประเพณีของท้องถิ่น (ประเวช คำสวัสดิ์, 2548: 27) ว่าเรื่องพระอุปคุตปรากฏในการรับรู้ของคนไทใหญ่ทั้งในรูปแบบวรรณกรรมลายลักษณ์และ มุขปาฐะ วรรณกรรมไทใหญ่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่กล่าวถึงประวัติพระอุปคุตเรียกว่าเล่าปิ่นเจ้าอุปะกุต หรือ ประวัติพระอุปคุต ชาวไทใหญ่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน ยังมีประเพณีต่างๆ เกี่ยวกับพระอุปคุต ได้แก่ ประเพณีการอ่านคัมภีร์ธรรมไทใหญ่ เรื่อง ประวัติพระอุปคุต ประเพณีนิมนต์พระอุปคุตมาคุ้มครองงาน ประเพณีจับสลากถวายภัตตาหารพระพุทธรูป พระภิกษุสงฆ์และพระอุปคุต ประเพณีลอยกระทงบูชาพระอุปคุต และประเพณีตักบาตรพระอุปคุต ส่วนความเชื่อเกี่ยวกับ พระอุปคุตในประเทศไทยดำรงอยู่ในมิติที่มีความหลากหลายทั้งในรูปแบบของตำนาน ประเพณีและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันทั้งในบริบทท้องถิ่น และบริบทสังคมไทยโดยภาพรวม

2. ประเพณีการลอยจองพาราบูชาพระอุปคุตของชาวไทใหญ่บ้านแม่ฮายหลวง อำเภอแม่ฮาย จังหวัดเชียงใหม่

ประเพณีเกี่ยวกับพระอุปคุตโดยตรงอีกประเพณีหนึ่งที่พบในภาคเหนือ โดยเฉพาะของชาวไทใหญ่ คือ “ประเพณีจองพารา พิธีการลอยพระอุปคุต” หรือ “ประเพณีลอยปราสาทบูชาพระอุปคุต” โดยเฉพาะในกลุ่มไทใหญ่ ซึ่งนอกจากจะมีตำนานพระอุปคุตปราบมารแล้วยังมีตำนานพระอุปคุต 8 รูป โดยเชื่อกันว่าพระอุปคุตมี 4 รูปนั้นนิพนธ์แล้ว ส่วนอีก 4 รูปยังมีชีวิตอยู่ในมหาสมุทร (ประเวช คำสวัสดิ์, 2548: 2)

ตำนานพระอุปคุตที่ปรากฏในประเทศไทยมีความหลากหลาย และปรากฏในวรรณกรรมพุทธศาสนาของไทย ทั้งในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ แสดงให้เห็นความแพร่หลายของตำนานพระอุปคุตในประเทศไทย โดยเฉพาะตำนานพระอุปคุตที่ปรากฏในภาคเหนือมีความหลากหลาย เนื่องจากคติความเชื่อเรื่องพระอุปคุตนั้นเป็นความเชื่อร่วมกันของผู้คนหลากหลายกลุ่มที่นับถือพุทธศาสนา ดังที่พบตำนานพระอุปคุตทั้งในกลุ่มไทยยวนล้านนา ไทใหญ่ และไทลื้อ ซึ่งในที่นี้จะกล่าวถึงตำนานพระอุปคุตของชาวไทใหญ่บ้านแม่ฮายหลวง ตำบลแม่ฮาย อำเภอแม่ฮาย จังหวัดเชียงใหม่

ตำนานพระอุปคุตในภาคเหนือ นอกจากตำนานของกลุ่มไทยยวนล้านนา แล้วยังมีตำนานของกลุ่มชาวไทใหญ่ ซึ่งมีเนื้อหาที่แตกต่างไปจากกลุ่มอื่นและมีลักษณะเฉพาะ ตำนานพระอุปคุตของชาวไทใหญ่มี 2 แบบ คือ ตำนานที่กล่าวถึงพระอุปคุตผู้ปราบพญามาร ซึ่งมีองค์เดียว กับตำนานที่กล่าวถึงพระอุปคุตว่ามี 8 รูป แต่มีชื่อเรียกแตกต่างกันและมีทั้งพระอุปคุตที่มรณภาพแล้วและพระอุปคุตที่ยังมีชีวิตอยู่ พระอุปคุตที่ยังมีชีวิตอยู่ตามตำนานนี้คือที่มาของการประกอบประเพณี “บูชาไหว้พระอุปคุต” ตามความเชื่อของชาวไทใหญ่ ตำนานพระอุปคุต

สำนวนลายลักษณ์ของชาวไทใหญ่ ได้แก่ คัมภีร์ไทใหญ่เรื่อง ประวัติพระอุปคุต ของเจ้าป่นตีตะ และ ประวัติพระอุปคุต 8 รูป ของปรมาจารย์เจ้ากางเสื่อ

สำนวนลายลักษณ์อีกสำนวนหนึ่งคือ ประวัติพระอุปคุต 8 รูป เป็นคัมภีร์ไทใหญ่ที่เรียกว่าลิกโหลง เขียนโดยปรมาจารย์เจ้ากางเสื่อ (ครูหมอโต) แปลสรุปเป็นภาษาไทย (ประเวช คำสวัสดิ์, 2548: 113) เนื้อหากล่าวถึงพระอุปคุตทั้งแปดรูปซึ่งมีชื่อแตกต่างกัน โดยยังมีชีวิตอยู่ในมหาสมุทร 4 รูป ส่วนอีก 4 รูปมรณภาพแล้วแต่ไม่เน่าเปื่อย ตำนานพระอุปคุตแบบไทใหญ่จึงมีทั้งพระอุปคุตรูปเดียว และพระอุปคุต 8 รูป

ชาวไทใหญ่ที่อำเภอแม่ฮ้อย จังหวัดเชียงใหม่ มีประเพณีในเดือน 12 เรียกว่า “ปอยสิบสองม่นล่องผองโตหลูเจ้าอุปกุกหรือสา่งอุ๊กปุก” โดยจะทำแพไม้ไผ่ที่ตรงกลางเป็นปราสาทใส่เครื่องบูชาพระอุปคุตและอัฐบริหารต่างๆ แล้วนำไปลอยในแม่น้ำกก นอกจากนี้ใน “ประเพณีปอยมหาตัก” หากผู้ใดจับสลากได้ พระอุปคุตก็ต้องแต่งแพใส่เครื่องอัฐบริหารและไทยทานถวายพระอุปคุตแล้วนำไปลอยในแม่น้ำกก เช่นเดียวกัน โดยจะถวายในวันเพ็ญเดือน 4 และวันเพ็ญเดือน 12 ในช่วงเวลาประมาณตี 5 และกล่าวถึงประวัติของ พระอุปคุตว่าท่านยังมีชีวิตอยู่เพื่อโปรดสัตว์อาศัยอยู่ในวิหารทองใต้มหาสมุทร และมีลูกศิษย์ของท่านอีก 3 รูป

“ประเพณีลอยปราสาทบูชาพระอุปคุต” โดยแต่งแพปราสาทใส่เครื่องบูชาแล้วลอยถวาย พระอุปคุตในแม่น้ำนี้มีในกลุ่มไทลื้อเช่นกัน ดังที่บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ได้กล่าวถึง “ประเพณีทานอุปคุต” ของกลุ่มไทลื้อในยูนนาน โดยชาวไทลื้อเชื่อว่าอุปคุตเป็นเทวดาที่อยู่ใต้น้ำมี 4 หรือ 8 รูปเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้แก่มนุษย์ การทำบุญอุทิศให้พระอุปคุตจะทำให้มีโชคดี และชนะอุปสรรคต่างๆ (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, 2547: 218) “ประเพณีทานอุปคุต” ดังกล่าวยังอยู่ในความรับรู้ของไทลื้อเมืองยองในพม่าเช่นเดียวกัน “ประเพณีทาน อุปคุต” ของชาวลื้อนั้นจะเป็นการทำบุญถวายพระอุปคุตในวันที่เชื่อว่าพระอุปคุตจะขึ้นมาจากน้ำเพื่อมารับเครื่องไทยทาน คือ “เดือน 4 ออก 4 เดือน 5 ออก 5” หมายถึงเดือน 4 (กุมภาพันธ์) ที่วันเพ็ญตรงกับวันพุธ (4) และเดือน 5 (มีนาคม) ที่วันเพ็ญตรงกับวันพฤหัสบดี (5) โดยวันก่อนหน้านั้นเจ้าภาพหลักหรือชาวบ้านจะร่วมกันทำปราสาทเงินปราสาททอง หรือห่อพระอุปคุตพร้อมวางเครื่องอุปคุต 4 ชุดและเครื่องไทยทานต่างๆ แห่ไปที่บริเวณริมแม่น้ำ นิมนต์พระสงฆ์มาสวด มีการฟังธรรมเรื่องอุปคุต พอรุ่งเช้าประมาณตี 4-5 จึงลอยปราสาทนั้นไป เชื่อกันว่าการทำ “ทานอุปคุต” จะมีอานิสงส์ทำให้บ้านเมืองสงบสุข ไม่มีคนเกร มีแต่คนที่มีสัจจะ และไม่มีสิ่งชั่วร้ายต่างๆ

“ประเพณีลอยปราสาทบูชาพระอุปคุต” ในปัจจุบันยังมีการสืบทอดกันอยู่ในกลุ่มคนไทใหญ่ในประเทศไทย ผู้วิจัยได้เดินทางไปเก็บข้อมูลจากกลุ่มไทใหญ่ที่อำเภอแม่ฮ้อย จังหวัด

เชียงใหม่ พบว่า การดำรงอยู่ของ “ประเพณีลอยปราสาทบูชาพระอุปคุต” มีความน่าสนใจดังนี้

ประเพณีจองพารา พิธีการลอยพระอุปคุตของชาวไทใหญ่ อำเภอแม่ฮาด จังหวัดเชียงใหม่ มีชื่อว่า “การทำบุญไหว้พระอุปคุตบัวปรก” จัดขึ้นในวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 12 เหนือ – วันแรม 1 ค่ำเดือน 12 เหนือของทุกปี หรือประมาณเดือนกันยายน โดยเป็นประเพณีสำคัญประจำปี ที่จัดขึ้น ณ วัดแม่ฮาดหลวง และชาวไทใหญ่ในอำเภอแม่ฮาด ที่สืบเนื่องกันมาเกือบ 30 ปีแล้ว นอกจากนี้ยังมีชาวไทใหญ่ในอำเภอฝางและไชยปราการ รวมถึงชาวไทใหญ่ในจังหวัดอื่นๆ เช่น เชียงราย และในประเทศพม่าก็เดินทางมาร่วมประเพณีดังกล่าวด้วย จึงนับว่า “ประเพณีบูชาไหว้พระอุปคุต” เป็นประเพณีที่สำคัญอีกประเพณีหนึ่งของชาวไทใหญ่ ประเพณีดังกล่าวได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่ในประเทศพม่า จะมีการจัดงานทำบุญบูชาคุณของพระอุปคุต และนำต้นจอง (ปราสาท) พระอุปคุตพร้อมทั้งต้นสาวกของพระพุทธเจ้าอีก 7 รูปไปทำพิธีลอยที่แม่น้ำ เป็นการบูชาคุณของพระพุทธเจ้าและพระสาวกทั้งหลาย (วัดแม่ฮาดหลวง, 2555: 4) “ประเพณีไหว้พระอุปคุต” วัดแม่ฮาดหลวงริเริ่มขึ้นโดยพ่อเฒ่าจองหม่อง ลายคำ ชาวไทใหญ่ในประเทศพม่า ซึ่งต่อมาได้ย้ายมาตั้งรกรากที่บ้านเทอดไทย อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงรายพ่อเฒ่าจองหม่องเป็นผู้ที่ต้องการอนุรักษ์ประเพณีของชาวไทใหญ่และได้นำประเพณีไหว้พระอุปคุตของชาวไทใหญ่ในประเทศพม่ามาเผยแพร่แก่ชาว ไทใหญ่ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่และเชียงราย แต่ไม่มีวัดใดจัดประเพณีดังกล่าว ต่อมาวัดแม่ฮาดหลวงได้ริเริ่มจัด “ประเพณีไหว้บูชาพระอุปคุต” ขึ้นเป็นครั้งแรก เมื่อปี พ.ศ. 2540 ตามคำแนะนำและการสนับสนุนของพ่อเฒ่าจองหม่อง ลายคำ โดยในปีแรกชาวบ้านทำพิธีกันง่ายๆ โดยช่วยกันทำต้นพระอุปคุต 4-5 ต้นแล้วแห่จากวัดแม่ฮาดไปลอยลงแม่น้ำกกที่บ้านท่าตอนเพื่อบูชาพระอุปคุต ในปีต่อๆ มา ก็ได้รับความสนใจจากชาวไทใหญ่ในชุมชนอื่น ทำให้มีจำนวนต้นพระอุปคุตมากขึ้น รวมทั้งมีวัดต่างๆ เข้าร่วมในประเพณีดังกล่าว ทำให้วัดแม่ฮาดหลวงเป็นศูนย์กลางของ “ประเพณีไหว้บูชาพระอุปคุต” ของชาวไทใหญ่

3. การสร้างสรรค์งานจิตรกรรมประเพณีการลอยจองพาราบูชาพระอุปคุตของชาวไทใหญ่ บ้านแม่ฮาดหลวง อำเภอแม่ฮาด จังหวัดเชียงใหม่

การสร้างสรรค์ผลงานครั้งนี้เริ่มจากกระบวนการศึกษาประวัติความเป็นมาของพระอุปคุต คติความเชื่อเรื่องพระอุปคุต ความสำคัญของพระอุปคุต และประวัติความเป็นมาและความสำคัญของประเพณีการทำจองพารา เพื่อใช้ในพิธีงานลอยจองพาราบูชาพระอุปคุตของชาวไทใหญ่ บ้านแม่ฮาดหลวงในอำเภอแม่ฮาด จังหวัดเชียงใหม่ ภาพจิตรกรรมประเพณีจองพารา พิธีการลอยพระอุปคุตของชาวไทใหญ่บ้านแม่ฮาดหลวง อำเภอแม่ฮาด จังหวัดเชียงใหม่ บนผ้าใบ ขนาด สูง 100 เซนติเมตร กว้าง 200 เซนติเมตร เทคนิค สีอะคริลิก จำนวน 3 ภาพ ได้แก่

- 1) ภาพจิตรกรรมอดีตชาติของพระอุปคุต
- 2) ภาพจิตรกรรมประวัติของพระอุปคุตตอนปราบพญามาร
- 3) ภาพจิตรกรรมประเพณีการลอยจองพาราบูชาให้พระอุปคุต

เมื่อการสร้างสรรคงานศิลปะสำเร็จ ผู้วิจัยจะนำจัดแสดง ที่บ้นวิหารหลวง วัดแม่อายหลวง ตำบลแม่อาย อำเภอมะแม่อาย จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการถาวร เพื่อให้พุทธศาสนิกชนและประชาชนทั่วไปได้เรียนรู้และเยี่ยมชม และเพื่อเป็นการอนุรักษ์รักษาวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน และสามารถเป็นสื่อให้คนรุ่นใหม่ เกิดความสนใจ ให้ความสำคัญต่อวัฒนธรรมประเพณีประจำท้องถิ่น และสามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ เป็นสถานที่ท่องเที่ยว และสามารถเป็นประโยชน์ต่อวัดชุมชนหมู่บ้านในท้องถิ่นนั้นได้ สร้างสรรค์ผลงานภาพวาดจิตรกรรมไทยประเพณีชุดนี้ ผู้วิจัยมีความหวังอย่างยิ่งว่าจะทำให้วัดชุมชนเกิดผลประโยชน์เพิ่มมากขึ้นและช่วยให้งานวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นนี้ มีการพัฒนาสารถต่อและต่อยอดให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป

ภาพที่ 1 ภาพงานจิตรกรรมฝาผนัง เรื่องอดีตชาติของพระอุปคุต

ภาพที่ 2 ภาพงานจิตรกรรมฝาผนัง เรื่องประวัติของพระอุปคุตตอนปราบพญามาร

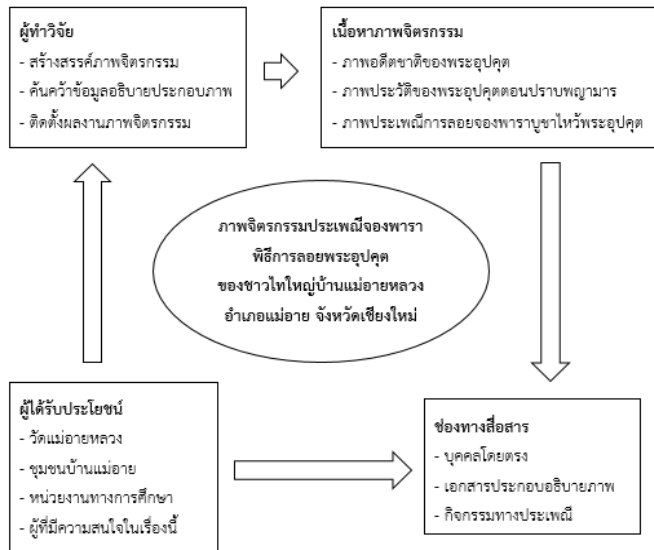
ภาพที่ 3 ภาพงานจิตรกรรมฝาผนัง เรื่องประเพณีการลอยจองพาราบูชาไหว้ พระอุปคุต

อภิปรายผล

คติความเชื่อเรื่องพระอุปคุตนั้นมีบทบาทและอิทธิพลต่อสังคมท้องถิ่นในแถบประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นอย่างมาก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ อภิชาติ ยอดสุวรรณ ศึกษาวิจัย เรื่อง บทบาทของ พระอุปคุตในคัมภีร์มหาอุปคุตฉบับล้านนา ผลจากการศึกษาพบว่า พระอุปคุตมีบทบาทในสังคมล้านนาหลายบทบาท และยังมีคนเชื่อถือกันอยู่ คือบทบาทในการคุ้มครอง

รักษางานในประเพณีงานทำบุญถวายเป็นทาน เช่น งานปอยหลวง เป็นต้น นอกจากนี้บทบาทอีกประการหนึ่ง ก็คือบทบาทในการคุ้มครองความปลอดภัยในกรณีที่มีการบูชาพระอุปคุตโดยใช้ควบคู่กับคาถาบูชาพระอุปคุต จึงเห็นได้ว่าบทบาทของพระอุปคุตที่ปรากฏในคัมภีร์ต่างๆ อีกทั้งในวรรณกรรมเรื่อง มหาอุปคุต ฉบับล้านนา และที่ปรากฏในสังคมล้านนา ซึ่งเป็นคติความเชื่อในรูปแบบต่างๆ นั้น มีความเชื่อมโยงกันหรือปรากฏร่องรอยที่มา หรือบ่อเกิดของปรากฏการณ์ทางความเชื่อนั้นๆ ด้วย (อภิชาติ ยอดสุวรรณ, 2534: 79) ซึ่งสอดคล้องแนวคิดของ **พระประพนธ์ สุทธจิตโต (กวาวสิบสาม)** ศึกษาวิจัยเรื่อง อิทธิพลความเชื่อเรื่องพระอุปคุตที่มีต่อพิธีกรรมชาวพุทธล้านนา ผลการศึกษาพบว่า ความเชื่อเกี่ยวกับพระอุปคุตได้รับอิทธิพลมาจากพม่า ในสมัยที่ล้านนาตกอยู่ภายใต้การปกครองของพม่า พม่าและล้านนาต่างก็นับถือพระพุทธศาสนาแบบเถรวาทจึงทำให้ประเพณีและวัฒนธรรมล้านนา เกิดการผสมผสานระหว่างขนบธรรมเนียมของชาวไทลื้อ ผสมกับชาวไทยในรัฐฉานของพม่า ความเชื่อและพิธีกรรมเป็นของคู่กัน ความเชื่อเป็นนามธรรม จึงแสดงออกเป็นรูปธรรมด้วยการประกอบพิธีกรรม ซึ่งทั้งความเชื่อและพิธีกรรมไม่สามารถแยกออกจากกันได้ เมื่อเกิดความเชื่อแล้วย่อมก่อให้เกิดพิธีกรรมขึ้น ความเชื่อเกี่ยวกับพระอุปคุตเข้าสู่สังคมชาวพุทธล้านนาจนเป็นที่ยอมรับนับถือ และเกิดความศรัทธาต่อพระอุปคุต ซึ่งทำให้พระอุปคุตมีอิทธิพลต่อความเชื่อ และก่อให้เกิดพิธีกรรมในสังคมของชาวล้านนาอย่างมาก (พระประพนธ์ สุทธจิตโต (กวาวสิบสาม), 2548: 84) และสอดคล้องกับแนวคิดของ **พระภักทรพงษ์ นิรุติเมธี (มะโนวัน)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง อิทธิพลของพระอุปคุตที่มีต่อสังคมชาวพุทธในล้านนา ผลการศึกษาพบว่า ในสังคมล้านนาถือว่าการบูชาพระอุปคุตเป็นวิธีการที่จะชักนำให้ผู้ปฏิบัติได้เข้าใจและเข้าถึงสาระของพระพุทธศาสนา โดยอาศัยรูปแบบในการปฏิบัติเพื่อเป็นสื่อให้เกิดความเข้าใจ ทำให้ผู้ปฏิบัติและผู้ที่เกี่ยวข้องได้เรียนรู้ทั้งการประพฤติปฏิบัติ การบูชาพระอุปคุตในล้านนานั้นมีอยู่หลายรูปแบบแต่ละรูปแบบก็มีวิธีการที่ต่างกันออกไป การบูชาพระอุปคุตในล้านนาเป็นพิธีกรรมอันมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา อีกทั้งยังเป็นหลักสำคัญในพระพุทธศาสนาซึ่งเน้นในเรื่องการปฏิบัติ ลักษณะ ของการบูชาพระอุปคุตที่ปรากฏในล้านนานั้นนอกจากจะเป็นการปฏิบัติธรรมแล้วยังทำหน้าที่ในการเผยแผ่ อธิบาย ชักชวน ขยายอรรถแห่งคำสอนของพระพุทธเจ้าออกไป นอกจากนั้นสาระที่แฝงอยู่ในการบูชาพระอุปคุตในล้านนายังก่อให้เกิดปัญญาและข้อคิด (พระภักทรพงษ์ นิรุติเมธี (มะโนวัน), 2556: 90)

องค์ความรู้จากงานวิจัย

แผนภาพ 1 : การสร้างสรรค์วิจัยเพื่อการเรียนรู้ด้านงานศิลปะเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของพระอุปัฏฐและประเพณีการลอยจongsพารา พิธีการลอยพระอุปัฏฐ

การสร้างสรรค์ภาพจิตรกรรมประเพณีจongsพารา พิธีการลอยพระอุปัฏฐของชาวไทใหญ่บ้านแม่อยู่หลวง อำเภอแม่อยู่ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการสร้างสรรค์ภาพวาดจิตรกรรมเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของพระอุปัฏฐขึ้นมาเป็นครั้งแรก สามารถเป็นสื่อการเรียนรู้เรื่องประวัติความเป็นมาและประเพณีจongsพารา พิธีการลอยพระอุปัฏฐของชาวไทใหญ่บ้านแม่อยู่หลวง ตลอดจนถึงพิธีกรรมพิธีการต่างๆ ที่มีความสำคัญต่อศาสนา วัด และชุมชน ทำให้เกิดเป็นองค์ความรู้ต่อผู้ที่มีความสนใจในเรื่องนี้ และยังช่วยส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีประจำท้องถิ่นให้แพร่ออกไปมากยิ่งขึ้นสามารถสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยแสดงในแผนภาพดังนี้

สรุป

การสร้างสรรค์ผลงานในครั้งนี้ได้มีการศึกษาข้อมูล และจัดวางแผนการทำงานอย่างเป็นขั้นตอนโดยจะอธิบายการสร้างสรรคงานภาพวาดจิตรกรรมจำนวน 3 รูปภาพ ซึ่งเป็นการสร้างสรรค์ภาพจิตรกรรมไทยประเพณีที่ยังไม่มีใคร สร้างสรรค์ผลงานเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและความสำคัญของพระอุปัฏฐ ตั้งแต่อดีตชาติ จนถึงประวัติความเป็นมาในสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราชและด้านอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ จนกล่าวนมาเป็นวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นอัตลักษณ์ประจำอำเภอแม่อยู่ จังหวัดเชียงใหม่ จึงเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานที่มีเนื้อหา

เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของพระอุปัค และประเพณีการลอยจองพาราบูชาไหว้พระอุปัคของชาวไทใหญ่บ้านแม่ฮาดหลวงในอำเภอแม่ฮาด จังหวัดเชียงใหม่ เป็นสร้างสรรค์ที่ท้องถิ่นและสืบทอดประเพณีท้องถิ่นอย่างลงตัว มีลักษณะทางศิลปะที่เฉพาะเจาะจงแสดงถึงความเป็นศิลปะท้องถิ่นของชาวไทใหญ่ในอำเภอแม่ฮาด โดยเฉพาะสถานที่จัดประเพณี ของชาวบ้านบ้านแม่ฮาดหลวง อำเภอแม่ฮาด จังหวัดเชียงใหม่ ทำให้การสร้างจองพระอุปัคนี้เป็นส่วนหนึ่งของท้องถิ่นและมีความสัมพันธ์กับประเพณีการไหว้บูชา และพิธีการลอยจองพระอุปัคอย่างเต็มที่ เนื้อหาของการสร้างสรรค์งานศิลปะที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับประเพณีการไหว้บูชา และพิธีการลอยจอง พระอุปัคโดยเน้นที่การสร้างจองพระอุปัค ประเพณีการไหว้ พระอุปัค และการลอยจองหรือปราสาทลงในแม่น้ำกกเพื่อบูชาคุณของพระอุปัค บทความนี้นำเสนอและส่งเสริมความเป็นประเพณีในลักษณะทางวัฒนธรรมและศิลปะท้องถิ่น โดยใช้เทคนิคและวิธีการการสร้างจองพระอุปัค การใช้วัสดุที่ย่อยสลายตามธรรมชาติไม่เป็นมลพิษกับสิ่งมีชีวิตและสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับลักษณะของงานศิลปะท้องถิ่น เช่น การใช้ไม้ไผ่ในการทำจองพระอุปัค, การใช้กระดาษและลวดลายที่สื่อถึงประเพณีและศาสนา เพื่อการสื่อสารและความหมาย บทความวิจัยนี้จึงไว้ซึ่งความหมายของประเพณีการไหว้บูชา และพิธีการลอยจองพระอุปัคอย่างชัดเจน ซึ่งสามารถสื่อถึงความเชื่อทางศาสนาและประเพณีท้องถิ่นได้ และการเผยแพร่และการส่งเสริมผลงานการสร้างสรรค์นี้อาจได้รับการเผยแพร่ในท้องถิ่นหรือในงานเทศกาลท้องถิ่นเพื่อสร้างความตระหนักรู้และสนับสนุนจากชุมชน บทความวิจัยนี้จะเป็นตัวแทนของการรักษาสืบทอดประเพณีท้องถิ่นผ่านการสร้างสรรค์งานศิลปะ และมีศักยภาพที่จะสร้างความสนใจและการติดตามจากชุมชนและคนทั่วไปที่สนใจศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่นต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. การมีส่วนร่วมของเยาวชนในประเพณีท้องถิ่น ศึกษาการมีส่วนร่วมของเยาวชนในชุมชนต่อประเพณีจองพาราและพิธีการลอยพระอุปัค และพัฒนาโปรแกรมหรือกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เยาวชนมีบทบาทในการอนุรักษ์และสืบทอดประเพณี
2. การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการอนุรักษ์วัฒนธรรม ศึกษาแนวทางการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น การสร้างแอปพลิเคชันหรือเว็บไซต์ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรม เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และการอนุรักษ์วัฒนธรรมในยุคดิจิทัล
3. การวิจัยการสื่อสารและการเผยแพร่ข้อมูลวัฒนธรรม วิเคราะห์วิธีการสื่อสารและการเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับประเพณีจองพาราและพิธีการลอยพระอุปัค เพื่อหาวิธีการที่มีประสิทธิภาพในการเผยแพร่ความรู้และวัฒนธรรมให้กับคนรุ่นใหม่และสังคมทั่วไป

บรรณานุกรม

- ครูเจ้าป่นตีตะ. (2512). **คัมภีร์ธรรมไทยใหญ่เรื่องพระอุปัคฺต**. รวบรวมและเผยแพร่โดย
เจ้าชองณะ. เมืองหนอง: รัฐฉาน.
- ประเวช คำสวัสดิ์. (2548). “การศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อเรื่องพระอุปัคฺตในวรรณกรรมไทใหญ่
จังหวัดแม่ฮ่องสอน”. **ปริญญาสาสนศาสตร์บัณฑิต, สาขาวิชาพุทธศาสนาและ
ปรัชญา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระมหานรินทร นรินโท. (2548). **ธรรมวาไรตี้ (Dharma Variety)**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท
อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ ปยุตโต). (2540). **พระพุทธศาสนาในเอเชีย**. กรุงเทพมหานคร:
ธรรมสภา
- พระสัทธรรมโฆษเถระ ผู้รจนา. (2528). **โลกบัญญัติ**. แปลโดย ศาสตราจารย์ นาวาอากาศเอก
(พิเศษ) แยม ประพัฒน์ทอง ป.ธ.9, อ.ด. กรุงเทพมหานคร: หจก. โรงพิมพ์อักษรไทย.
- พระวิทย์ ธมมวโร (ธนานภรัตน์), วิโรจน์วิชัย, พูนชัย ปันติยะ. (2561). “วิเคราะห์คติเชิงปรัชญาในเรื่อง
พระอุปัคฺต”. **วารสารปณิธาน: วารสารวิชาการด้านปรัชญาและศาสนา**. (14)2, 346.
- วัดแม่อาয়หลวง. (2555). **ประวัติการทำบุญบูชาไหว้พระอุปัคฺตบัวปรก วัดแม่อาয়หลวง อำเภอ
แม่อาয় จังหวัดเชียงใหม่**. เชียงใหม่: บ้านอิสรากรณ์.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส. (2565). **ปฐมสมโพธิกถา**. นนทบุรี: บริษัท
วิชั่นพีเพรส จำกัด.
- สุลักษณ์ ศิวรักษ์. (2552). **ข้อความเข้าใจในเรื่องพระเจ้าอโศกและอโศกาวทาน**. กรุงเทพมหานคร:
เรือแก้วการ.
- อภิชาติ ยอดสุวรรณ. (2534). “บทบาทของพระอุปัคฺต ในเรื่องมหาอุปัคฺต ฉบับล้านนา”
. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาและวรรณกรรมล้านนา**.
มหาบัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- Geiger, Wilhelm, ed. **The Mahavamsa**, (London: Pali Text Society, 1908),p.45